

dr Robert Rynkun-Werner

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie

ORCID: 0000-0001-6559-7731

Studia Społeczne

ISSN 2081-0008

e-ISSN 2449-9714

str. 133–149

GWARANCJE PROCESOWE OSOBY ZATRZYMANEJ W PROCEDURZE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA

PROCEDURAL GUARANTEES OF A PERSON DETAINED IN THE EUROPEAN ARREST WARRANT

Streszczenie

Celem artykułu jest sumaryczne przedstawienie wprowadzanych na początku XX wieku kolejnych podstawowych dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady odnoszących się do gwarancji procesowych osób zatrzymanych w ramach procedury objętej Europejskim Nakazem Aresztowania. Zasady określone dyrektywami implementowane następnie do krajowego porządku prawnego miały na celu zapewnić osobie zatrzymanej prawo do rzetelnego postępowania sądowego, w tym prawo do obrony, wynikające z uchwalonych w tym zakresie traktatów i umów. Ich przyjęcie było realizacją harmonogramu działań mających na celu wzmocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym zapisanego w rezolucji Rady z dnia 30.11.2009 r*. W artykule przyjęto potwierdzoną hipotezę, iż proces ten był długotrwały, ale w konsekwencji doprowadził do wprowadzenia m.in. w polskim porządku prawnym szeregu gwarancji proceduralnych, takich jak: prawo do bezpłatnego tłumaczenia ustnego i pisemnego; prawo do pomocy prawnej z urzędu, w tym do pomocy adwokata; prawo do poinformowania osoby trzeciej oraz kontaktu z nią; a także prawo do informacji o przysługujących zatrzymanemu prawach w toku procedury ENA. Badanie oparto na metodzie dogmatycznej związanej z analizą logiczno-językową oraz wykładnią tekstu prawnego, oraz jego interpretacją.

SŁOWA KLUCZOWE: europejski nakaz aresztowania, gwarancje procesowe, przekazanie, prawo do informacji.

* Dz.Urz.UE C.295.1 z dnia 30.11.2009.

Abstract

The aim of the article is to present a summary of the subsequent directives of the European Parliament and the Council introduced into the European legal order in the years 2002-2018, relating to procedural guarantees of persons detained under the procedure covered by the European Arrest Warrant. The principles set out in the directives, which were then implemented into the national legal order, were intended to ensure that the detained person had the right to fair court proceedings, including the right to defense, resulting from the treaties adopted in this regard. Their adoption was the implementation of the schedule of actions aimed at strengthening the procedural rights of persons suspected or accused in criminal proceedings set out in the Council resolution of November 30 November 2009, under which protection measures were to be systematically introduced. The article adopted a confirmed hypothesis that this process was long-lasting and resulted in, among others, of a number of procedural guarantees in the Polish legal system, such as the right to interpreting and written translation; the right to legal assistance from the office, including the lawyer, the right to information about the detained person's rights during the EAW proceedings. The study was based on the formatic method related to logical-linguistic analysis and the presentation of the legal text and its interpretation.

KEY WORDS: european arrest warrant; procedural guarantees; transmission; right to information.

WSTĘP

Pierwszego maja 2024 r. mija 20 lat od wejścia w życie – implementacji do polskiego porządku prawnego - przepisów Decyzji Ramowej Rady z dnia 13.06.2002 r. nr 2002/584/WSiSW w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (ENAD)¹. Przedmiotowa decyzja ramowa była pierwszym praktycznym krokiem na drodze do zacieśnienia współpracy wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich UE w sprawach karnych, o której mowa jest w art. 82-86 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)². Współpraca ta oparta została na dwóch podstawowych zasadach: zasadzie wzajemnego zaufania wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich oraz zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych³. Niniejsza decyzja ramowa zgodnie z pkt 12 preambuły respektuje prawa podstawowe i przestrzega zasad uznanych w art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE)⁴, a w szczególności praw zagwarantowanych w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC)⁵

1 Dz.U. UE.L.2002.190.1 z dnia 2002.07.18.

2 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – Dz.U.2004.90.864/2 z 30.04.2004 r.

3 Por. A. Michałek-Janiczek, *Mechanizm przekazywania osób na podstawie europejskiego nakazu aresztowania a przestrzeganie praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 2021/11, s. 124-125.

4 Dz. U.2004.90.864/30 z 30.04.2004 r.

5 EKPC- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. Dz.U. 1993.61.284.

oraz tych, które znajdują odbicie w Karcie Praw Podstawowych (KPP) UE⁶. Powyższe wskazuje, iż procedura wydania jak i sam ENA ma oczywisty związek z prawami człowieka, w szczególności z prawem do rzetelnego postępowania sądowego, z prawem do wolności osobistych i rządami prawa⁷. Zgodnie z pkt 5 preambuły do decyzji ENA praktycznym celem jej wprowadzenia było zrealizowanie założeń UE prowadzących do ustanowienia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a do czego przyczynić się miało zniesienie ekstradycji między państwami członkowskimi i zastąpienie jej sprawniejszym systemem przekazywania osób między organami sądowymi państw europejskich. Procedura ENA zastąpiła skomplikowane *de facto* polityczne procedury ekstradycyjne, które były w kompetencji państw, na rzecz niezależnych organów sądowych, które w ramach państw członków UE, w sposób uproszczony i niezawisły podejmują decyzje co do wydania lub wykonania ENA i wydawania osób⁸. Jednym z głównych założeń wprowadzenia w życie przedmiotowej decyzji była także konieczność podjęcia skutecznej walki z ponadpaństwową przestępczością zorganizowaną, co wiązało się z otwarciem granic państw UE. Polska, stając się w 2004 r. pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej, tym samym zobligowana została do wprowadzenia do swojego porządku prawnego regulacji odpowiadających założeniom decyzji ramowej dotyczących ENA⁹. W rezultacie tego zobowiązania na mocy przepisów ustawy z 18.03.2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz ustawy - Kodeks wykroczeń¹⁰ dodano nowy rozdział 65a Kodeksu postępowania karnego (k.p.k.) w brzmieniu „Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazaniu osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania” oraz nowy rozdział 65b k.p.k. w brzmieniu „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania”¹¹. W obu przypadkach polski ustawodawca praktycznie w całości literalnie implementował przepisy decyzji ramowej ENA do polskiej procedury karnej. Wprowadzenie przedmiotowych regulacji ENA spowodowało jednak, iż na ich tle wystąpił zasadniczy problem konstytucyjny, polegający na kolizji nowej wówczas regulacji art. 607t § 1 k.p.k., który umożliwia przekazanie obywatela polskiego do innego kraju w celu przeprowadzenia postępowania karnego z art. 55 ust. 1 Konstytucji RP, w ówczesnym brzmieniu, który gwarantował bezwzględny zakaz ekstradycji obywatela polskiego. Rozstrzygnięcie przedmiotowej kolizji norm, nastąpiło na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego (TK), który w wyroku z 27.4.2005 r. w sprawie

6 Karta Praw Podstawowych UE z 7.6.2012 r. Dz. Urz. UE 2016 C 202/389.

7 Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z 2018 r. *Praktyka stosowania ENA w Polsce jako państwie wydającym*, Warszawa 2018, s. 6.

8 Europejska konwencja o ekstradycji z 13.12.1957 r. - Dz.U.1994.70.307.

9 Por. B. Błaszczyk, *Europejski Nakaz Aresztowania po opuszczeniu Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię*, „Prokuratura i Prawo” 2018/4, s. 131.

10 Dz.U.69.626.

11 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego Dz.U.2024.37 tj. ze zm.

P 1/05 orzekł, iż przepis art. 607t § 1 k.p.k. w zakresie w jakim zezwalał na przekazanie obywatela polskiego do państwa członkowskiego UE na podstawie ENA był niezgodny z treścią ówczesnego art. 55 ust. 1 Konstytucji RP¹². W konsekwencji przedmiotowego orzeczenia ustawodawca został zobligowany do zmiany konstytucyjnych regulacji prawnych związanych z zakazem ekstradycji obywatela polskiego, tak aby umożliwić sądom powszechnym podejmowanie takich decyzji, w zgodzie z prawem UE. Modyfikacja stanu prawnego nastąpiła na mocy ustawy z 8.09.2006 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, która w art. 55 ust. 2 i 3 Konstytucji RP wprowadziła wyjątki od zasady bezwzględnej zakazu ekstradycji¹³. Na mocy tej nowelizacji nastąpiły również istotne zmiany w procedurze karnej dotyczące procedury ENA. Tym samym na mocy powyższej nowelizacji ekstradycja obywatela polskiego stała się możliwa i zgodna z Konstytucją RP, na wniosek innego państwa lub sądowego organu międzynarodowego, jeżeli możliwość taka wynika z ratyfikowanej przez RP umowy międzynarodowej lub ustawy wykonującej akt prawa stanowionego przez organizację międzynarodową, której RP jest członkiem. Organizacją taką jest UE. Warunkiem powyższego jest jednak to, aby czyn objęty wnioskiem o ekstradycję po pierwsze, został popełniony poza terytorium RP oraz po drugie, aby stanowił przestępstwo według prawa polskiego lub stanowiłby przestępstwo według prawa polskiego w razie popełnienia na terytorium RP, zarówno w czasie jego popełnienia, jak i w chwili złożenia wniosku (ust. 2 art. 55 Konstytucji RP). Zgodnie z treścią ust. 5 art. 55 Konstytucji RP w sprawie ekstradycji orzeka sąd. Spełnienia powyższych warunków nie wymaga ekstradycja mająca nastąpić na wniosek sądowego organu międzynarodowego powołanego na podstawie ratyfikowanej przez RP umowy międzynarodowej, w związku z objętą jurysdykcją tego organu zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennej lub zbrodni agresji. Przykładem takiego organu jest Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze¹⁴. W pierwszych latach po wprowadzeniu do systemu prawa UE instytucji ENA (2005-213) Polska była liderem wśród państw wydających nakaz. W tym okresie polskie sądy wydały 31 tys. ENA co stanowiło 31% wszystkich nakazów wydawanych przez państwa członkowskie¹⁵. Liczba ta po 2009 r. jednak stale maleje, co może świadczyć o pozytywnej przemianie w sposobie myślenia polskich sądów, na co niewątpliwie miały wpływ także zmiany w przepisach procedury dotyczące samego ENA z 2009 r.¹⁶ Z drugiej strony dość niska w tym okresie była liczba kierowanych do Polski wniosków o ENA, bo wynosiła zaledwie 2430 wniosków, przy rekordowej lic-

12 Wyrok TK z 27.04.2005 r. P 1/05 OTK-A 2005, Nr 4, poz. 42. W tym zakresie zob. P. Bogdanowicz, *Niekonstytucyjność europejskiego nakazu aresztowania*, „Palestra” 2005/3-4, s. 63 i n.

13 Dz.U.2006.200.1471.

14 Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego - Dz.U.2003.78.708.

15 Raport HFPC s. 15.

16 Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw - Dz.U.2009.206.1589.

bie ok. 90 tys. w stosunku do Niemiec, co klasyfikowało Polskę na dalekim miejscu. Jak wynika z dostępnych danych największa liczba wniosków ENA kierowanych z Polski w latach 2010-2018 była do Wielkiej Brytanii, Niemiec i Holandii, co w zasadzie odpowiadało głównym kierunkom migracji polskich obywateli w tamtych latach. Jak wynika z ostatnich danych statystycznych tendencja spadkowa polskich ENA jest widoczna, gdyż w 2021 r. były to 442 wnioski prokuratora o wydanie nakazu przy 1531 wydanych nakazach przez sądy w stosunku do 379 wnioskach prokuratora i 1509 wydanych ENA przez sądy w roku 2022¹⁷. Celem niniejszego opracowania jest udzielenie odpowiedzi na pytanie: czy aktualnie obowiązujące regulacje prawne w polskim porządku prawnym dotyczące ENA spełniają wymogi w zakresie gwarancji procesowych osób zatrzymanych, określone m.in. w art. 6 EKPCz i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Badanie oparto głównie na metodzie dogmatycznej związanej z analizą logiczno-językową oraz wykładnią tekstu prawnego, oraz jego interpretacją.

1. ENA – DEFINICJA

Europejski nakaz aresztowania stanowi decyzję sądową wydana przez państwo członkowskie w celu aresztowania i przekazania przez inne państwo członkowskie osoby, której dotyczy wniosek, w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności bądź środka zabezpieczającego (art. 1 ust. 1 ENAD). Zgodnie z treścią art. 607a k.p.k. w razie podejrzenia, że osoba ścigana za przestępstwa podlegające jurysdykcji polskich sądów karnych może przebywać na terytorium państwa członkowskiego UE, właściwy miejscowo sąd okręgowy, na wniosek prokuratora, a w postępowaniu sądowym i wykonawczym – z urzędu lub na wniosek właściwego sądu rejonowego, może wydać europejski nakaz aresztowania. Tym samym osobą ściganą za przestępstwo może być tylko osoba podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym lub oskarżonego w postępowaniu sądowym. Będzie to także osoba prawomocnie skazana oraz osoba, wobec której orzeczono środek zabezpieczający polegający na pozbawieniu wolności¹⁸. Wydanie zatem ENA możliwe jest na każdym etapie postępowania wobec indywidualnie wskazanej osoby ściganej za przestępstwo. W zakresie tego pojęcia w zasadzie, w kontekście wydania wobec niej ENA, nie mieści się osoba nieletniego¹⁹. Będzie nią jednak już bezpieczeństwa jak i osoba, która nie posiada obywatelstwa polskiego ani żadnego innego kraju UE. Dla zrealizowania nakazu istotnym jest, aby osoba ta przebywała na terytorium Unii Europejskiej. Jak wynika z treści przepisu art. 607a k.p.k. wydanie

17 <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

18 Por. B. Nita-Światłowska, *uwagi do art. 607a, w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 1741.

19 Uchwała SN z 20.7.2006 r. I KZP 21/06, OSNKW 2006, nr 9, poz. 77. Zob. M. Hudzik, *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/8, s. 22-29.

ENA jest fakultatywne, co ma zasadniczo ograniczać wykorzystywanie tej instytucji prawnej jedynie do najpoważniejszych przestępstw. Orzekanie o wydaniu ENA musi być oparte na zasadzie proporcjonalności, tak aby wszczynanie międzynarodowego postępowania karnego nie było naruszeniem istoty tego postępowania, i leżało w interesie wymiaru sprawiedliwości. W szczególności dotyczy to wagi przestępstwa jak i kosztów ekonomicznych prowadzonego postępowania. Zgodnie z treścią art. 2 ust. 2 ENAD nakaz może zostać wydany tylko wobec sprawców czynów, które zagrożone są karą pozbawienia wolności lub środkiem zabezpieczającym o maksymalnym wymiarze co najmniej 12 miesięcy. Ponadto możliwość taka istnieje w przypadku gdy zapadł wyrok lub wydano środek zabezpieczający o wymiarze co najmniej czterech miesięcy pozbawienia wolności. Odpowiednikiem tej regulacji w polskiej procedurze karnej jest art. 607b k.p.k., który zakazuje wydanie nakazu jeżeli nie wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości, a także w związku z prowadzonym przeciwko osobie ściganej postępowaniem karnym o przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do roku, a także w celu wykonania kary pozbawienia wolności w wymiarze do 4 miesięcy albo innego środka polegającego na pozbawieniu wolności na czas nieprzekraczający 4 miesięcy. W zakres stosowania ENA zgodnie z decyzją ramową wchodzi przestępstwa, które zagrożone są w państwie wydającym nakaz karą pozbawienia wolności lub środkiem zabezpieczającym o wymiarze co najmniej trzech lat oraz stanowią na warunkach decyzji ramowej podstawę, bez weryfikacji pod kątem podwójnej odpowiedzialności karnej za popełniony czyn, do przekazania na mocy ENA, w tym m.in.: udział w organizacjach przestępczych; terroryzm; handel ludźmi; seksualne wykorzystywanie dzieci i pornografia dziecięca; nielegalny handel środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi; nielegalny handel bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi; korupcja; zabójstwo i ciężkie uszkodzenia ciała (art. 2 ust. 2 ENAD). Jak z tego wynika, nie jest zasadnym żądanie wydanie nakazu w sprawach, gdzie sprawcy przestępstwa grozi wyłącznie kara nieizolacyjna, przykładowo kara grzywny bądź też oczywistym jest, iż potencjalnie wymierzona kara pozbawienia wolności będzie orzeczona z warunkowym jej zawieszeniem. Nie jest również dopuszczalne żądanie wydanie ENA w celu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę. Z kolei w art. 607k § 1 k.p.k. implementujący art. 1 ust. 1 ENAD mowa jest o przekazaniu osoby ściganej nakazem aresztowania z terytorium Polski w celu przeprowadzenia na terytorium innego państwa członkowskiego UE postępowania karnego lub wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności albo innego środka polegającego na pozbawieniu wolności. Polski sąd wykonujący ENA nie bada przy tym dopuszczalności jego wydania przez pryzmat art. 607c §1 k.p.k.²⁰. Sąd może odmówić wykonania ENA w przypadkach określonych w art. 607p i 607 r k.p.k. Będą to podstawy obligatoryjne gdy przykładowo wykonanie nakazu naruszałoby wolności i prawa człowieka i obywatela (art. 607p § 1 k.p.k.), jak i pod-

20 Post. SN z 8.12.2008 r. V KK 332/08, „Biuletyn Prawa karnego” 2009/1, poz. 84.

stawy fakultatywne np. przestępstwo będące podstawą wydania nakazu europejskiego, inne niż wymienione w art. 607w k.p.k., nie stanowi przestępstwa według prawa polskiego (art. 607r § 1 k.p.k.)²¹. Sąd państwa wykonania może rozważyć jedynie, czy europejski nakaz aresztowania został wydany przez kompetentny organ i czy zawiera elementy istotne dla uznania go za spełniający wymagania formalne. Kontrola ta nie może jednak prowadzić do merytorycznego rozstrzygnięcia o braku podstaw do wykonania nakazu²². Powyższa zasada wynika z przyjętej w decyzji ramowej zasady zaufania między państwami członkowskimi i wzajemnego uznawania decyzji organów wymiaru sprawiedliwości. Samo zaś postępowanie dowodowe przed sądem jest w tym przypadku znacznie ograniczone, a możliwość ich przeprowadzenia może dotyczyć wyłącznie okoliczności prawnej dopuszczalności wydania ENA²³. Do dowodów tych z pewnością należeć będą wyjaśnienia osoby, której dotyczy wnioski o wydanie ENA. W końcu wydanie postanowienia o aresztowaniu w jednym państwie w ramach procedury ENA nie oznacza automatyzmu w wykonaniu tego środka w innym państwie. Decyzja o aresztowaniu nie jest zatem skuteczna *ex lege* i poprzedza ją postępowanie sądowe w państwie wykonania²⁴. Najistotniejsza jest tu zasada współpracy i wzajemności pomiędzy państwami członkowskimi.

2. ZASADA SPECJALNOŚCI – CZYLI OGRANICZENIE ŚCIGANIA (PRZEKAZANIA)

Osoby przekazanej w wyniku wykonania ENA nie można ścigać za przestępstwa inne niż te, które stanowiły podstawę przekazania, ani wykonywać wobec niej orzeczonych wobec niej za te przestępstwa kar pozbawienia wolności albo innych środków polegających na pozbawieniu wolności (ust. 1 art. 607e k.p.k.). Powyższe ograniczenie nie ma zastosowania w przypadkach, o których mowa jest w art. 27 ust. 3 ENAD oraz w ust. 3 art. 607e k.p.k. w szczególności, jeżeli nie została orzeczona kara pozbawienia wolności albo inny środek polegający na pozbawieniu wolności; czyn osoby ściganej jest zagrożony karą lub środkiem niepolegającym na pozbawieniu wolności; osoba ścigana wyraziła zgodę na przekazanie i zrzekła się korzystania z prawa specjalności; osoba ścigana po jej przekazaniu, złożyła przed sądem właściwym do rozpoznania sprawy oświadczenie o zrzeczeniu się korzystania z prawa specjalności w odniesieniu do czynów popełnionych przed przekazaniem²⁵. Istotnym przy tym jest, aby zrzeczenie się prawa, o którym mowa w art. 607e § 1 k.p.k. nastąpi-

21 Zob. B. Nita, *Podstawy odmowy wykonania Europejskiego Nakazu Aresztowania*, cz. 1, „Palestra” 2010/5-6, s. 71 i n. oraz cz. 2, „Palestra” 2010/9-10, s. 85 i n.

22 Ibidem.

23 Wyrok TK SK 26/08.

24 P. Hofmański, *Przyszłość ścigania karnego w Europie*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/12, s. 4-11.

25 Por. B. Nita- Światłowska, *uwagi do art. 607e*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 1755-1756.

ło w sposób jednoznaczny, dobrowolny i z pełną świadomością konsekwencji z tego wynikających²⁶. Przy czym podnieść w tym miejscu należy, iż owo zrzeczenie się jest nieodwoływalne (art. 607e § 3a k.p.k.). Dlatego też istotnym jest w tym przypadku świadome (należyte) zrozumienie przez osobę zatrzymaną istoty zasady specjalności, w szczególności skutków oświadczenia o zrzeczeniu się lub jego braku. Wydaje się zatem, iż dopiero przyznanie takiej osobie prawa do korzystania z pomocy obrońcy, może realnie wpłynąć na świadome i bezpieczne powzięcie decyzji w tym zakresie²⁷. Dlatego też w celu ustalenia treści złożonego oświadczenia konieczna jest dokładna analiza protokołu posiedzenia w przedmiocie wykonania ENA. Przy czym oświadczenie to ma charakter abstrakcyjny i dotyczy wszystkich przestępstw popełnionych przed wydaniem postanowienia o przekazaniu²⁸. Powyższa zasada oznacza także zakaz wymierzenia kary łącznej obejmującej kary pozbawienia wolności wymierzone za przestępstwa inne niż te, które stanowiły podstawę wydania na podstawie ENA²⁹. W niewątpliwy sposób zasada specjalności stanowi wzmocnienie gwarancji prawa do obrony w postępowaniu karnym, gdyż konkretyzuje przestępstwa, które stanowiły podstawę przekazania w trybie ENA, i uniemożliwia bez zgody przekazanego, prowadzenie spraw nieobjętych formalnie ENA, o ile w toku postępowania nie stosuje się wobec tej osoby tymczasowego aresztowania lub innego środka pozbawiającego wolności.

3. PROCEDURA WYDANIA ENA

Orzeczenie o wydaniu ENA zapada na posiedzeniu w jednoosobowym składzie sądu. Strony mogą wziąć udział w posiedzeniu sądu, o ile się stawią (art. 96 § 2 k.p.k.). W posiedzeniu mają prawo wziąć udział prokurator i obrońca (art. 607 l § 1 k.p.k.). Podkreślić należy, iż wydanie postanowienia w zakresie ENA nie jest równoznaczne z decyzją sądu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania. Jest to każdorazowa swobodna decyzja sądu państwa wykonania nakazu. Decyzja w tym zakresie zawsze zależeć będzie od okoliczności faktycznych sprawy, ale zawsze po przeprowadzeniu w tym zakresie stosownego posiedzenia.

Postanowienie wydane przez sąd okręgowy w przedmiocie wydania ENA nie jest zaskarżalne, brak jest bowiem w obowiązujących przepisach KPK odpowiedniej normy to umożliwiającej. Zdaniem SN postanowienie w przedmiocie wydania ENA nie należy do kategorii rozstrzygnięć zamykających drogę do wydania wyroku, ani do

26 Wyrok SN z 19.08.2009 r. II KK 181/09, OSNKW 2009, poz. 1694.

27 A. Gajda, *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „EPS” 2007/7, s. 27.

28 Uchwała SN (7) z 24.11.2010 r. I KZP 19/10, OSNKW 2010, nr 2, poz. 103. Zob. także M. Hotel, *Ograniczenie w ściganiu za przestępstwa inne niż podstawa przekazania określona w Europejskim Nakazie Aresztowania*, „Palestra” 2014/11-12, s. 50.

29 Wyrok SN z 20.10.2011 r. III KK 140/11 oraz wyrok SN z 14.01.2014 r. V KK 357/13

kategorii rozstrzygnięć co do środków zabezpieczających³⁰. Inaczej jest już jednak w przypadku postanowienia sądu państwa wykonania ENA, na które zażalenie przysługuje (607 l § 3 k.p.k.). Zażalenie wnosi się w terminie 3 dni od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli osoba ścigana pozbawiona jest wolności i nie została sprowadzona na posiedzenie sądu od dnia jego doręczenia. Jeżeli istnieje podejrzenie, że osoba ścigana może przebywać na terytorium państwa członkowskiego UE, a jej miejsce pobytu nie jest znane, prokurator a w postępowaniu sądowym i wykonawczym sąd okręgowy, który wydał nakaz, przesyła jego odpis do centralnej jednostki Policji współpracującej z Interpolem z wnioskiem o wszczęcie poszukiwań międzynarodowych (art. 607 d k.p.k.). Przekazanie nakazu oraz wszystkich związanych z nim informacji i dokumentów przetłumaczonych na język państwa wykonania nakazu może odbyć się również z wykorzystaniem urządzeń służących do automatycznego przesyłania danych w sposób umożliwiający stwierdzenie autentyczności tych dokumentów (art. 607 d § 2 k.p.k.). Na poczet orzeczonej lub wykonywanej kary pozbawienia wolności zalicza się okres faktycznego pozbawienia wolności w państwie wykonania nakazu w związku z przekazaniem (art. 607f k.p.k.). Przed rozstrzygnięciem o przekazaniu osobę ściganą przesłuchuje się przed sądem orzekającym o wykonaniu ENA, gwarantując jej pełnie praw procesowych.

4. GWARANCJE PROCESOWE

Wykonanie ENA stanowi ingerencję w prawa i wolności osobiste osoby ściganej, tym bardziej, iż dolegliwość stosowanych środków może nabrać szczególnego charakteru w przypadku zastosowaniu wobec takiej osoby tymczasowego aresztowania (art. 607k § 3 k.p.k.). W procedurze ENA sąd może zastosować tymczasowy areszt, o ile państwo wnioskujące wystąpiło z wnioskiem również o zastosowanie tego środka. Wniosek taki może również zostać złożony przez prokuratora, który zmierzał będzie do efektywnego przekazania osoby ściganej. Stąd też istotnym jest, aby osoby podejrzone/ścigane dysponowały szerokimi gwarancjami procesowymi, w tym co oczywiste realnym prawem do obrony. Przy czym prawo to, w szczególności w postaci prawa do adwokata ma być realizowane już od momentu zatrzymania na mocy ENA³¹. Temu m.in. służyło wydanie wspomnianych czterech dyrektyw parlamentu europejskiego i rady. W zasadniczej mierze miały one zapewnić podsądnym prawo do rzetelnego postępowania sądowego, w tym prawo do obrony, wynikających z KPP, EKPCz i Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP)³².

30 Por. Uchwała SN z 20.01.2005 r. I KZP 29/04, OSNKW 2005, nr 1, poz. 3. Zob. też J. Izydorczyk, *Głosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 29/04, „Orzecznictwo Sądów Polskich” (OSP) 2006/1, poz. 21.*

31 Por. M.A. Paulińska, *Prawo do obrony w procesie karnym na tle regulacji prawa międzynarodowego*, „Palestra” 2021/ 9, s. 38.

32 Dz.U.1977.38.167.

Ich przyjęcie było realizacją harmonogramu działań mających na celu wzmocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym zapisanym w rezolucji Rady z dnia 30.11.2009 r., na mocy której miały być kolejno wprowadzane środki ochrony³³.

Zwiększenie gwarancji procesowych podejrzanych w toku wykonywania ENA nastąpiło poprzez powołanie się na zawarte w art. 82 ust. 2 TFUE możliwości ustanowienia norm minimalnych mających zastosowanie w państwach członkowskich w celu ułatwienia wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, jak również współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym w dniu 22.10.2013 r. gdzie przyjęta została dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności³⁴. Był to trzeci środek zmierzający do zabezpieczenia praw procesowych osób podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym. Wcześniej bowiem bo już w 2010 r. przyjęto dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym³⁵, a w 2012 r. dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym³⁶. Z interesującego nas punktu widzenia istotną jest także dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/1919/UE z 21.10.2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania³⁷. Decyzja ramowa z 2002 r. nie wskazywała wprost na gwarancje procesowe stron postępowania, w tym na ich prawo do rzetelnego postępowania sądowego, którego jednym z elementów kluczowych jest prawo podejrzanych lub oskarżonych do obrony. Dość ogólnie jedynie powoływała się w preambule (pkt 12) na respektowanie i przestrzeganie praw podstawowych, odsyłając do art. 6 TUE. Zgodnie z art. 11 ust. 2 Zaleceń osoba, której dotyczy wnioski o ENA, aresztowana w celu wykonania ENA ma prawo do korzystania z pomocy prawnej i pomocy tłumacza zgodnie z prawem krajowym wykonującego nakaz państwa członkowskiego. Prawo do sprawiedliwego procesu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP wymusza jednak konieczność respektowania gwarancji prawa do obrony, o którym z kolei mowa w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP³⁸.

33 Dz.U. C 295 z 4.12.2009 r. s. 1.

34 Dyrektywa 2013/48/UE Dz.U.UE.L.2013.249 z dnia 6.11.2013 r.

35 Dz.U.UE. L. 2010.280.1

36 Dz.U.UE. L. 2012.142.1.

37 Dz.U.UE. L.2016.297.1

38 O prawie do obrony zob. P. Wiliński, *Zasady prawa do obrony*, w: *Zasady procesu karnego. System prawa karnego procesowego*, t. III cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014, s. 1533 i n.

Pierwszą dyrektywą była dyrektywa 2010/64/UE z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia pisemnego i ustnego w postępowaniu karnym. Prawa przewidziane w niniejszej dyrektywie powinny także mieć zastosowanie, jako niezbędne środki towarzyszące, do wykonania europejskiego nakazu aresztowania w granicach przewidzianych niniejszą dyrektywą. Wykonujące nakaz państwa członkowskie powinny zapewnić tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne osobom objętym wnioskiem, które nie mówią w języku postępowania lub go nie rozumieją, a także ponieść koszty tych tłumaczeń. Prawo to przysługuje od chwili, gdy właściwe organy państwa członkowskiego poinformują osobę, wobec której wydano nakaz w sposób oficjalny, że jest osobą podejrzaną lub oskarżoną wobec której wydano ENA. Kontakty między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą należy tłumaczyć ustnie zgodnie z niniejszą dyrektywą. Podejrzani lub oskarżeni powinni mieć, między innymi, możliwość przedstawienia swojemu obrońcy swoich wersji wydarzeń, wskazania stwierdzeń, z którymi się nie zgadzają oraz zwrócenia uwagi swojego obrońcy na wszelkie fakty, które należy przytoczyć w ich obronie. Do celów przygotowania obrony kontakty między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą, związane bezpośrednio z jakimkolwiek przesłuchaniem, lub składaniem wyjaśnień w trakcie postępowania, lub ze złożeniem odwołania, lub innych wniosków proceduralnych, takich jak wnioski o zwolnienie za kaucją, powinny być tłumaczone. Osoby objęte postępowaniem służącym wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania mają prawo do zakwestionowania stwierdzenia braku potrzeby tłumaczenia ustnego, zgodnie z procedurami w prawie krajowym. Przysługuje im również prawo do złożenia skargi na jakość tłumaczenia ustnego, a tym samym na brak gwarancji rzetelności postępowania (art. 2 ust. 5 dyrektywy). Tłumaczenie ustne musi mieć jakość wystarczającą do zagwarantowania rzetelności postępowania, w szczególności poprzez zapewnienie, aby podejrzanym lub oskarżonym zrozumieć stawiane zarzuty i dowody przeciwko nim oraz byli w stanie wykonywać swoje prawo do obrony (ust. 8 art. 2 dyrektywy). W postępowaniu służącym wykonaniu ENA wykonujące nakaz państwo członkowskie zapewnia, aby jego właściwe organy zapewniły każdej osobie objętej tym postępowaniem, która nie rozumie języka, w którym sporządzono nakaz lub na który przetłumaczono go w wydającym państwie członkowskim, tłumaczenie pisemne tego dokumentu (ust. 6 art. 3 dyrektywy). W drodze wyjątku można takie tłumaczenie pisemne zastąpić tłumaczeniem ustnym lub streszczeniem ustnym istotnych dokumentów, pod warunkiem że takie tłumaczenie ustne lub streszczenie pozostaje bez uszczerbku dla rzetelności postępowania i nie utrudni realizacji prawa do obrony. Brak tłumaczenia pisemnego dokumentów może być zrealizowane jedynie poprzez zrzeczenie się takiego prawa przez podejrzanym lub oskarżonym, którzy otrzymali uprzednią poradę prawną lub w inny sposób uzyskali pełną wiedzę na temat konsekwencji takiego zrzeczenia się tego prawa, oraz że zrzeczenie było jednoznaczne i dobrowolne (art. 8 dyrektywy).

Kolejnym środkiem, jaki został przyjęty przez organy UE, była dyrektywa Parlamentu i Rady 2012/13/UE z 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, na mocy której m.in. osoby podlegające ENA mają prawo do informacji dotyczących przysługujących im praw. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby zatrzymane w celu wykonania ENA otrzymały niezwłocznie odpowiednie pouczenie o prawach sporządzone w prostym i przystępnym języku, zawierające informacje o przysługujących im prawach zgodnie z prawem krajowym wdrażającym decyzję ramową 2002/584/WSiSW w państwie członkowskim wykonującym nakaz (art. 5 dyrektywy). Zgodnie z ust. 3a art. 607l k.p.k. osobę zatrzymaną, której dotyczy ENA należy niezwłocznie pouczyć o jej uprawnieniach. W katalogu tych uprawnień znajduje się: prawo do uzyskania informacji o treści nakazu europejskiego; o możliwości wyrażenia zgody na przekazanie, o możliwości złożenia oświadczenia w przedmiocie przekazania; o prawie do korzystania z pomocy obrońcy; o prawie do pomocy prawnej w osobie obrońcy wyznaczonego z urzędu; o prawie do składania wyjaśnień i do odmowy ich składania lub odmowy odpowiedzi na pytania; o prawie do przeglądania akt w zakresie dotyczącym przyczyn zatrzymania; o prawie do dostępu do pierwszej pomocy medycznej; do obecności na posiedzeniu w przedmiocie przekazania i tymczasowego aresztowania; o prawie do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie przekazania; o prawie do bezpłatnej pomocy tłumacza; o dopuszczeniu dowodu z opinii o stanie zdrowia psychicznego (art. 202 k.p.k.); o badaniu psychologicznym (art. 215 k.p.k.); o możliwościach zastosowania poręczenia majątkowego i okolicznościach niestosowania tymczasowego aresztowania (257 i 259 k.p.k.); o możliwości zawiadomienia osoby najbliższej w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania lub inną wskazaną osobę (art. 261 k.p.k.); o możliwości wyłączenia jawności rozprawy oraz wskazania dwóch osób mogących być obecnymi w toku czynności sądowej (art. 360 i 361 k.p.k.); o właściwości rzeczowej sądu (art. 612 k.p.k.); o terminach zastosowania tymczasowego aresztowania, o których mowa w art. 607 k § 3 i 3a k.p.k. Pouczenie zatrzymanej osoby dotyczy również treści przepisów dotyczących środków zapobiegawczych, innych niż tymczasowe aresztowanie. Jeżeli osoba, której nakaz dotyczy, nie ukończyła 18 lat, informacja odnosi się do przekazania jej informacji o uprawnieniach reprezentacji tej osoby przez przedstawiciela ustawowego (art. 76 i 76a k.k.). Przy czym ostatnie uprawnienie realizuje przepisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/800 z 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym³⁹. Pouczenie wręcza się na piśmie, które osoba zatrzymana potwierdza podpisem. Osoby nieporadne ze względu na wiek lub stan zdrowia oraz te, które nie ukończyły 18 lat, mogą otrzymać dostęp do wyjaśnień co do zakre-

39 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/800 z dnia 11.05.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym - Dz.U.U.E.L.2016.132.1.

su ich uprawnień, wzory takie umieszcza się na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (art. 607 I § 3b). Minister Sprawiedliwości określa w drodze rozporządzenia wzór pisemnego pouczenia oraz pisemnych wyjaśnień a podstawie ENA (art. 607 I § 4 k.p.k.)⁴⁰. W dniu 22.10.2013 r. uchwalono dyrektywę w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do informowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Zgodnie z pkt 19 preambuły dyrektywy państwa członkowskie powinny zapewnić, aby podejrzanym lub oskarżonym przysługiwało prawo dostępu do adwokata bez zbędnej zwłoki. W każdym przypadku podejrzanemu lub oskarżonemu należy zapewnić dostęp do adwokata podczas postępowania karnego przed sądem, o ile nie zrzekł się on tego prawa. Dyrektywę stosuje się do podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym od chwili poinformowania ich przez właściwe organy państwa członkowskiego, za pomocą oficjalnego powiadomienia lub w inny sposób, o tym, że są podejrzanymi lub oskarżonymi o popełnienie przestępstwa, niezależnie od tego, czy zostali pozbawieni wolności (art. 1 ust. 1 dyrektywy). Dyrektywę stosuje się do osób objętych postępowaniem dotyczącym ENA od chwili ich zatrzymania w państwie członkowskim wykonującym nakaz. Osoba zatrzymana na mocy ENA ma mieć zapewnione przez państwo członkowskie wykonującym nakaz prawo dostępu do adwokata. W odniesieniu do treści prawa dostępu do adwokata, na podstawie art. 10 ust. 2 dyrektywy, w państwie członkowskim wykonującym nakaz osobie podlegającej nakazowi przysługują w tym państwie członkowskim następujące prawa: prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby podlegające nakazowi mogły skutecznie wykonywać przysługujące im prawa, a w każdym przypadku niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności; prawo do spotkania z reprezentującym je adwokatem i do porozumiewania się z nim; prawo do obecności i udziału ich adwokata w czasie przesłuchania osób podlegających nakazowi przez organ sądowy wykonujący nakaz, zgodnie z procedurami przewidzianymi w prawie krajowym. W przypadku gdy adwokat uczestniczy w przesłuchaniu, jest to odnotowywane, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego. Prawo dostępu do adwokata pociąga dla państwa członkowskiego wykonującego nakaz zagwarantowanie podejrzanemu lub oskarżonemu prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem na zasady poufności. W szczególności dotyczy to osobistych spotkań, korespondencji, czy rozmowy telefonicznej. Osobie zatrzymanej zapewnia się na jej życzenie prawo do poinformowania przynajmniej jednej wskazanej przez podejrzanego lub oskarżonego osoby, przy-

40 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11.06.2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania - Dz.U.2015.874.

kładowo krewnego lub pracodawcy o pozbawieniu wolności. Podobnie podejrzani o oskarżeni mają prawo do porozumiewania się bez zbędnej zwłoki z co najmniej jedną wyznaczoną przez siebie osobą trzecią, przykładowo z krewnym (art. 6 dyrektywy). Państwo członkowskie mogą jednak odpowiednio zastosować odstępstwa czasowe od powyższego prawa, w przypadku gdy jest to uzasadnione, w świetle okoliczności danej sprawy, z powodu pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby, lub pilną potrzebą zapobieżenia sytuacji, w której postępowanie karne mogłoby zostać narażone na znaczący uszczerbek (art. 5 ust. 3 dyrektywy). Państwa członkowskie wykonujące nakaz zobligowane są również do zapewnienia podejrzany lub oskarżony, którzy nie są ich obywatelami i którzy zostali pozbawieni wolności, prawo do tego, aby organy konsularne państwa, którego są obywatelami, zostały powiadomione bez zbędnej zwłoki o pozbawieniu ich wolności, oraz miały prawo do porozumiewania się z tymi organami, o ile sobie tego życzą. Podejrzani lub oskarżeni mają także prawo do odwiedzin ze strony swoich organów konsularnych, prawo do rozmowy i korespondencji z nimi oraz prawo do tego, by organy te zajęły się organizacją ich zastępstwa procesowego, pod warunkiem jednak, że organy te wyrażają na to zgodę, a podejrzani lub oskarżeni sobie tego życzą (art. 7 ust. 2 dyrektywy). Prawo to odpowiada art. 36 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, w którym każde państwo ma prawo dostępu do swoich obywateli pozbawionych wolności⁴¹. Podejrzani i oskarżeni mogą jednak zrzec się swoich praw do adwokata, co musi nastąpić po ustnych lub pisemnych poinformowaniu w prostym i zrozumiałym języku na temat treści danego prawa i możliwych konsekwencji zrzeczenia się go. Jednocześnie zrzeczenie się praw do adwokata musi zostać dokonane w sposób dobrowolny i jednoznaczny (art. 9 ust. 1 dyrektywy). Prawo zrzeczenia się praw może być odwołane na każdym etapie postępowania karnego, o czym podejrzani lub oskarżeni muszą zostać poinformowani. Odwołanie jest skuteczne z chwilą jego dokonania. Właściwy organ państwa członkowskiego wykonującego nakaz informuje osoby podlegające nakazowi, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, że mają one prawo do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz. Zadaniem adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz jest wspomaganie adwokata w państwie członkowskim wykonującym nakaz poprzez udzielanie mu informacji i porad w celu skutecznego skorzystania przez osoby podlegające nakazowi z przysługujących im praw na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. W przypadku gdy osoby podlegające nakazowi chcą skorzystać z prawa do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz, a nie mają jeszcze takiego adwokata, właściwy organ w państwie członkowskim wykonującym nakaz bezzwłocznie informuje o tym właściwy organ w państwie członkowskim wydającym nakaz. Właściwy organ tego państwa członkowskiego przekazuje osobom podlegającym naka-

41 Konwencja wiedeńska o prawie traktatów – Dz.U.1990.74.439.

zowi, bez zbędnej zwłoki, informacje mające ułatwić im ustanowienie tam adwokata. Osoby podejrzane lub oskarżone mają na mocy dyrektywy zagwarantowane prawo do skutecznego środka naprawczego w przypadku naruszenia ich praw przewidzianych w dyrektywie (art. 12 dyrektywy). Przepisy dyrektywy nie mogą być rozumiane jako ograniczające lub umniejszające prawa i gwarancje procesowe, które zapewnia KPP, EKPCz lub inne przepisy prawa międzynarodowego lub prawa krajowego państw członkowskich zapewniające wyższy poziom ochrony.

Ostatnią dyrektywą, która ma istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania znaczenie, jest dyrektywa Parlamentu i Rady UE 2016/1919 z 26.10.2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania. Dyrektywa ta zapewnia skuteczność dostępu do pomocy adwokata poprzez umożliwienie osobom, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym ENA korzystania z pomocy prawnej finansowanej przez państwa członkowskie (pkt 1 preambuły do dyrektywy). Prawo do pomocy prawnej z urzędu ustanowione zostało na forum europejskim w art. 47 KPP, w art. 6 ust. 3 lit. c) EKPCz oraz w art. 14 ust. 3 lit. d) MPPPOiP. Zgodnie z treścią pkt 21 preambuły do przedmiotowej dyrektywy, których osoby dotyczy wnioski powinny mieć prawo do pomocy prawnej z urzędu w wykonującym nakaz państwie członkowskim. Ponadto osobom, których dotyczy wnioski, w ramach postępowania dotyczącego nakazu w związku z postępowaniem karnym i które korzystają z przysługującego im prawa do ustanowienia adwokata w państwie członkowskim wydającym nakaz zgodnie z dyrektywą 2013/48/UE, powinno przysługiwać prawo do pomocy prawnej z urzędu w tym państwie członkowskim na potrzeby tego postępowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz, o ile pomoc prawna z urzędu jest niezbędna do zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z art. 47 KPP. Taka sytuacja mogłaby mieć miejsce w przypadku, gdy adwokat w państwie członkowskim wykonującym nakaz nie może skutecznie wypełniać swoich obowiązków dotyczących wykonania ENA bez współpracy z adwokatem z państwa członkowskiego, które wydało nakaz. Wszelkie decyzje dotyczące przyznania pomocy prawnej z urzędu w państwie członkowskim, które wydało nakaz, podejmuje organ właściwy dla podejmowania takich decyzji w tym państwie członkowskim, na podstawie kryteriów określanych przez to państwo członkowskie przy wprowadzaniu w życie dyrektywy 2016/1919. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby osoby, których dotyczy wnioski, miały prawo do pomocy prawnej z urzędu od chwili zatrzymania dokonanego na mocy ENA do czasu ich przekazania lub do czasu uprawomocnienia się decyzji o odmowie ich przekazania (art. 5 ust. 1 dyrektywy). Prawo pomocy prawnej z urzędu może być uzależniona od oceny sytuacji majątkowej. W takim przypadku państwo członkowskie uwzględnia wszystkie istotne i obiektywne czynniki, takie jak dochód, majątek i sytuację rodzinną danej osoby, a także koszt pomocy adwokata oraz stopę życiową

w tym państwie członkowskim, w celu ustalenia, czy zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie w tym państwie członkowskim podejrzany lub oskarżony nie dysponuje wystarczającymi środkami, aby pokryć koszty pomocy adwokata (art. 5 ust. 3 w zw. z art. 4 ust. 3 dyrektywy). Po stronie osoby zatrzymanej stoi zatem obowiązek wykazania (uprawdopodobnienia), że nie stać go na ustanowienie obrońcy z wyboru. Dyrektywa nakłada na państwa UE obowiązek podjęcia działań mających na celu zapewnienia skutecznego systemu pomocy prawnej o odpowiedniej jakości oraz usług pomocy prawnej z urzędu o jakości odpowiedniej do zagwarantowania rzetelności postępowania, przy należytych poszanowaniu niezależności zawodu adwokata (art. 7 dyrektywy). Decyzje o przyznaniu lub odmowie przyznania pomocy prawnej z urzędu, a także o przyznaniu adwokata są podejmowane przez właściwy organ bez zbędnej zwłoki, przy zachowaniu należytej staranności, z poszanowaniem prawa do obrony. W tym zakresie dyrektywy idzie jeszcze dalej, bowiem zobowiązuje także do podjęcia przez państwa członkowskie odpowiednich środków w celu zapewnienia, aby osoby, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym ENA, miały prawo do zmiany - na żądanie - przyznanego im adwokata świadczącego pomoc prawną z urzędu, w przypadku gdy uzasadniają to szczególne okoliczności (art. 7 ust. 4 dyrektywy).

PODSUMOWANIE

Niewątpliwie omówione dyrektywy zwiększają gwarancje procesowe osób zatrzymanych w celu realizacji procedury ENA. Postanowienia konkretnych dyrektyw realizowane są przez określone implementowane bądź zastane przepisy polskiej procedury karnej realizujące idee rzetelnego procesu karnego dotyczące przede wszystkim prawa do informacji w toku postępowania karnego, oraz prawa do obrony. Jakkolwiek procedura dotycząca wniosków ENA jest znacznie bardziej ograniczona w stosunku do zasadniczego, głównego procesu karnego, tym niemniej nie oznacza to adekwatnego ograniczenia gwarancji procesowych osób zatrzymanych w procedurze ENA. Gwarancje te realizują prawo osób zatrzymanych do rzetelnego postępowania sądowego, które jest europejskim standardem praworządności⁴². W każdym przypadku gdy organ sądowy państwa przekazania nabierze wątpliwości i uzna, że procedura ta łączy się z poważnym i trwałym naruszeniem art. 6 ust. 1 TUE i praw podstawowych wynikających z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw członkowskich UE

42 Por. R. Poździk, *Wpływ naruszenia praworządności w państwach członkowskich na politykę spójności w latach 2021-2027*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018/12, s. 4-11, oraz S. Biernat, *Jak oceniać niezależność sądów państw członkowskich*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018/9, s. 1. Zob. też R. Stefanicki, *Europejski nakaz aresztowania w świetle ostatniego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, „Prokuratura i Prawo” 2015/5, s. 24-44; P. Tuleja, „Ustrojowe znaczenie uchwały SN z 23.01.2020 r.”, „Państwo i Prawo” 2020/10, s. 48-70.

ma prawo odmówić wykonania ENA⁴³. Z oczywistych względów taka sytuacja jest ekstraordynaryjna, niepożądana i sprzeczna z zasadą wzajemnego zaufania do systemów wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich UE, ale co najważniejsze gwarantuje rzetelność prawa.

BIBLIOGRAFIA

1. Błaszczyk B., *Europejski nakaz aresztowania po opuszczeniu Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię*, „Prokuratura i Prawo” 2018/4.
2. Biernat S., *Jak oceniać niezależność sądów państw członkowskich*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018/12.
3. Bogdanowicz P., *Niekonstytucyjność europejskiego nakazu aresztowania*, „Palestra” 2005/3-4.
4. Gajda A., *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007/7.
5. Hofmański P., *Przyszłość ścigania karnego w Europie*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/12.
6. Hotel M., *Ograniczenie w ściganiu za przestępstwa inna niż podstawa przekazania określona w Europejskim Nakazie Aresztowania*, „Palestra” 2014/11-12.
7. Hudzik M., *Europejski nakaz aresztowania a nieletni sprawcy czynów zabronionych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/8.
8. Izydorczyk J., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005r., I KZP29/04*, „Orzecnictwo Sądów Polskich” 2006/1, poz. 21.
9. Michałek-Janiczek A., *Mechanizm przekazywania osób na podstawie europejskiego nakazu aresztowania a przestrzeganie praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 2021/11.
10. Nita B., *Podstawy odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania, cz.1*, „Palestra” 2010/5-6.
11. Nita B., *Podstawy odmowy wydania europejskiego nakazu aresztowania, cz. 2*, „Palestra” 2010/9-10.
12. Nita-Światłowska B., *uwagi do art. 607a, 607e, w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
13. Paulińska M.A., *Prawo do obrony w procesie karnym na tle regulacji prawa międzynarodowego*, „Palestra” 2021/9.
14. Poźdźik R., *Wpływ naruszenia praworządności w państwach członkowskich na politykę spójności w latach 2021-2027*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018/12.
15. Stefanicki R., *Europejski nakaz aresztowania w świetle ostatniego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, „Prokuratura i Prawo” 2015/5.
16. Tuleja P., *Ustrojowe znaczenie uchwały SN z 23.01.2020 r.*, „Państwo i Prawo” 2020/10.
17. Wiliński P., *Zasada prawa do obrony*, w: *Zasady procesu karnego. System prawa karnego procesowego, t. III cz.2*, red. P. Wiliński, Warszawa 2014.

43 Por. A. Gajda, *Europejski...*, s. 29.